

Hållbar utveckling – En ny kurs för Norden

Reviderad utgåva med mål och prioriteringar 2009–2012

Hållbar utveckling

– En ny kurs för Norden

Reviderad utgåva med mål och prioriteringar 2009–2012

ANP 2009:726

© Nordiska ministerrådet, Köpenhamn 2009

ISBN 978-92-893-1862-4

Tryck: Scanprint a/s

Omslag: PAR NO 1 A/S

Layout: PAR NO 1 A/S

Upplaga: 2000

Tryckt på miljövänligt papper som uppfyller kraven i den nordiska miljösvanemärkningen.

Publikationen kan beställas på www.norden.org/order. Fler publikationer på www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Nordiska ministerrådet

Store Strandstræde 18

DK-1255 Köpenhamn K

Telefon (+45) 3396 0200

Fax (+45) 3396 0202

Nordiska rådet

Store Strandstræde 18

DK-1255 Köpenhamn K

Telefon (+45) 3396 0400

Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt de självstyrande områdena Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och är en viktig partner i europeiskt

och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet vill styrka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

Innehåll

Deklaration om ett hållbart Norden	4
1. Hållbar utveckling – En ny kurs för Norden	
Reviderad utgåva med mål och prioriteringar 2009–2012	7
1.1 Ett nordiskt perspektiv på hållbar utveckling	7
1.2 Gemensamma utmaningar	7
1.3 Strategins syfte	8
1.4 Övergripande mål fram till 2020 och principer för samarbetet	9
2. Klimat och förnybar energi	11
2.1 Utmaningar	11
2.2 Övergripande mål fram till 2020	11
2.3 Prioriterade områden 2009–2012	11
3. Hållbar produktion och konsumtion	14
3.1 Livskraftiga ekosystem – basen för hållbar tillväxt	14
3.1.1 Utmaningar	14
3.1.2 Övergripande mål fram till 2020	16
3.1.3 Prioriterade områden 2009–2012	16
3.2 Produktionssektorernas roll och ansvar	17
3.2.1 Utmaningar	17
3.2.2 Övergripande mål fram till 2020	17
3.2.3 Prioriterade områden 2009–2012	18
3.3 Konsumtion – hushållen, näringslivet och den offentliga sektorn	18
3.3.1 Utmaningar	18
3.3.2 Övergripande mål fram till 2020	22
3.3.3 Prioriterade områden 2009–2012	22
4. Nordisk välfärdsstat som verktyg för hållbar utveckling	25
4.1 Utmaningar	25
4.2 Övergripande mål fram till 2020	26
4.3 Prioriterade områden 2009–2012	26
5. Utbildning och forskning, befolkningens deltagande och lokala hållbarhetsstrategier	28
5.1 Utmaningar	28
5.2 Övergripande mål fram till 2020	31
5.3 Prioriterade områden 2009–2012	31
6. Genomförande och uppföljning	32
6.1 Nationellt genomförande	32
6.2 Genomförande och uppföljning i det nordiska samarbetet i Nordiska ministerrådet	32
BILAGA 1	37
Förkortningar	37
BILAGA 2	38
Styrdokument	38
BILAGA 3	39
Förhandlingsgruppen	39

Deklaration om ett hållbart Norden

Deklaration i samband med möte mellan de nordiska statsministrarna och den politiska ledningen för de självstyrande områdena i Norden, med anledning av den strategi för hållbar utveckling som antas av Nordiska Rådets 60:e session 27-29 oktober 2008.

Norden som föregångare i hållbar utveckling

Vi, statsministrar från Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige, lagmanden på Färöarna, landsstyreformanden i Grönland samt lantrådet på Åland: är eniga om att klimatförändringarna och arbetet för en hållbar utveckling är en av de viktigaste utmaningarna vi står inför.

De nordiska länderna har en lång tradition av samarbete för att söka gemensamma svar på gemensamma utmaningar. Vi har funnit en styrka i att utbyta erfarenheter och lära av varandra, men också i att ta tydlig utgångspunkt i allt det som förenar oss.

En hållbar utveckling handlar om att tillgodose nuvarande generationers behov utan att äventyra framtida generationers förmåga att tillgodose sina behov. Vi måste förbättra välfärden och livskvaliteten för nuvarande och kommande generationer, och bevara jordens förmåga att uppehålla liv i hela dess mångfald.

En verkligt hållbar utveckling har flera utgångspunkter: Demokratiprincipen, rättsstatsprincipen och respekt för grundläggande rättigheter, inklusive frihet, jämlikhet och lika möjligheter för alla. Den förutsätter hållbar ekonomisk tillväxt, solidaritet, god folkhälsa och en säker och livskraftig miljö.

För att uppnå detta bör vi ha som mål att:

- verka för att hejda klimatförändringarna, och bidra till att förbereda vår region och vår omvärld på de omställningar som är nödvändiga.
- främja en dynamisk ekonomi, full sysselsättning, en hög utbildningsnivå, god hälsa och miljö samt en hög grad av social och territoriell sammanhållning i en fredlig och säker värld där kulturell mångfald respekteras.
- bevara jordens förmåga att uppehålla liv i hela dess mångfald, respektera begränsningarna för våra gemensamma naturresurser och garantera en hög nivå när det gäller skydd och förbättringar av kvaliteten på miljön.

- arbeta utifrån principen att ekonomisk tillväxt är en förutsättning för hållbara samhällen, och att hållbara samhällen är den enda vägen till långsiktig ekonomisk tillväxt.
- se till att politiken utarbetas, bedöms och genomförs på grundval av bästa tillgängliga kunskap och att den är ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar och kostnadseffektiv.
- lyfta Nordens roll som föregångare i en globaliserad värld och utveckla gemensamma insatser för att främja en hållbar utveckling i världens utvecklingsländer och bland världens ursprungsbefolkningar.
- lyfta Nordens roll som föregångare när världen ställer om mot en låg fossil ekonomi, och utveckla gemensamma insatser för att främja och ta tillvara på denna utveckling.

Helsingfors den 28 oktober 2008

Statsminister Anders Fogh Rasmussen
Danmark

Statsminister Matti Vanhanen
Finland

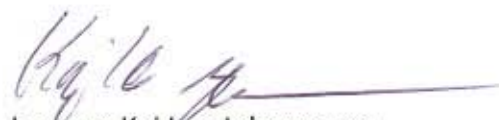
Statsminister Geir H. Haarde
Island

Statsminister Jens Stoltenberg
Norge

Statsminister Fredrik Reinfeldt
Sverige

Lagman Kaj Leo Johannesen
Färöarna

Landsstyreformand Hans Enoksen
Grønland

Lantrådet Viveka Eriksson
Åland

1. Hållbar utveckling – En ny kurs för Norden

Reviderad utgåva med mål och prioriteringar 2009-2012

1.1 Ett nordiskt perspektiv på hållbar utveckling

Det nordiska samarbetet kring hållbar utveckling tar utgångspunkt i Bruntlandkommissionens definition av begreppet:

”En bæredygtig udvikling er ... en udvikling som opfylder nuværende generationers behov uden at bringe fremtidige generationers mulighed for at opfylde deres behov i fare (...). I sidste ende er bæredygtig udvikling dog ikke nogen endegyldig tilstand af harmoni, men snarere en ændringsproces hvor udnyttelsen af ressourcerne, styringen af investeringerne, retningen for den teknologiske udvikling og institutionelle ændringer kommer i overensstemmelse med fremtidige såvel som nutidige behov”.

Man talar om tre ömsesidigt beroende dimensioner av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den ekologiska. En av dessa dimensioner får inte underminera förutsättningarna för utveckling inom de andra. Ekonomisk tillväxt, god folkhälsa och säker och livskraftig miljö är faktorer som är ömsesidigt beroende av varandra och förutsättningar för en hållbar utveckling.

Ekonomisk tillväxt är viktig för en hållbar utveckling genom att generera resurser som kan satsas på social utveckling och miljöförbättrande åtgärder. Tillväxten får inte orsaka irreversibla skador på miljön och naturresursernas återskapande förmåga eller ske på bekostnad av människors

hälsa och välbefinnande, vilka i sin tur utgör förutsättningar för ekonomisk tillväxt.

Den nordiska välfärdsstaten bygger på grundvärden som alla människors lika värde, respekt för mänskliga rättigheter, rättvisa, jämlikhet, demokrati, främjande av hälsa och välbefinnande samt jämställdhet, öppenhet och engagemang. Människors hälsa och välbefinnande är sammankopplade med en sund livsmiljö. Ett rikt friluftsliv och tillgång till natur ökar förståelsen för de insatser och beteendeförändringar som krävs för att utvecklingen ska bli hållbar.

De nordiska länderna lägger vikt vid hänsynstagande till miljön. Decennier av målinriktade miljöinsatser har förbättrat miljö-tillståndet på många områden. Stora utmaningar kvarstår dock och vikten av internationellt samarbete blir alltmer tydlig i en globaliserad värld. Det ekologiska fotavtryck som en genomsnittlig nordisk medborgare lämnar efter sig är långt större än på många andra håll i världen. Höga krav på miljöhänsyn har stimulerat kunskaps- och teknisk utveckling, som bidragit till växande miljöteknikexport och internationella framgångar.

Det finns likheter mellan de nordiska länderna med hänsyn till samhällsstruktur och kulturell bakgrund. Politisk stabilitet, ett nära samarbete mellan regionens länder, väl fungerande rättsamhällen samt välutbildade

medborgare är förutsättningar för en hållbar utveckling.

1.2 Gemensamma utmaningar

Följande förändringsprocesser och trender innebär både utmaningar och möjligheter för de nordiska länderna: globalisering; utveckling av informationssamhället; en åldrande befolkning samt ohållbara konsumtions- och produktionsmönster med konsekvenser som bl.a. klimatförändringar. Det ankommer på länderna att hantera dessa och andra utmaningar utan att underminera hållbarheten i de offentliga finanserna.

Den demografiska utvecklingen i Norden med en åldrande befolkning utgör en stor utmaning för den nordiska välfärdsmodellen. Familjebildningen sker senare i livet än tidigare och barnafödandet har sjunkit. Färre på arbetsmarknaden medför minskade skatteintäkter och ökade utgifter för vård och omsorg.

Globaliseringens mest utmärkande drag är internationaliseringen av marknadsekonomin och det ökande utbytet mellan länder. De snabbt växande ekonomiernas ökande andel av den globala ekonomin är en pådrivande faktor. Konkurrensen ökar och ställer krav på välkvalificerad arbetskraft, innovation och ökad produktivitet.

De nordiska statsministrarna har beslutat att utnyttja de nya

möjligheter och utmaningar som globaliseringen medför för Norden. Den framtida välfärden för medborgarna, företagens konkurrenskraft, sysselsättning och tillväxt, gemensam kultur och satsningar på hållbar utveckling är viktiga komponenter i en förnyad satsning på globaliseringsområdet. Statsministrarnas initiativ innebär bl.a. främjande av nordisk toppforskning där främjande av innovationer, frågor kring klimat, energi och miljö samt välfärdsforskning och hälsa särskilt beaktas. Norden skall profileras som region och samarbetet skall öka kring marknadsföring och export på växande marknader. Samarbetet skall också stärkas inom utbildning, energi, klimat, miljöskydd och hävande av gränshinder för människors umgänge och rörlighet samt företagsverksamhet.

I informationssamhället spelar kunskap en avgörande roll för industriländernas tillväxtstrategier. Informationstekniken skapar möjligheter till nya relationer och förväntningar om större öppenhet och ansvar. Förutsättningen är tillgång till kunskap och teknik.

Dagens produktion och konsumtion medför stor belastning på natur och miljö. Utmaningar ligger också i bristande efterlevnad på många håll i världen av de mänskliga rättigheterna. Det finns behov av att motverka överutnyttjande

av människor och naturresurser. En av de största utmaningarna är att bryta sambanden mellan ekonomisk tillväxt och miljöbelastning. Inom den privata och offentliga sektorn behövs övergripande ledning samt hänsynstagande till långsiktiga konsekvenser i beslutsprocesser.

I ett globalt perspektiv är kampen mot fattigdomen en av de mest framträdande utmaningarna för att åstadkomma en hållbar utveckling. Denna fråga prioriteras högt i de nordiska länderna men är inte ett samarbetsområde inom ramen för Nordiska ministerrådet. Den globala fattigdomsproblematiken behandlas därför inte direkt i denna strategi. För närmare information om ländernas utrikes- och biståndspolitik samt andra relevanta politikområden som bekämpar den globala fattigdomen hänvisas till nationella handlingsplaner och strategier.

För att möta de ovanstående utmaningarna fokuserar hållbarhetsstrategin på följande insatsområden: klimat och förnybar energi; hållbar konsumtion och produktion; nordisk välfärdsstat som verktyg för hållbar utveckling samt utbildning och forskning, befolkningens deltagande och lokala hållbarhetsstrategier. Dessa områden utgör miljömässiga, sociala och ekonomiska utmaningar, där framgång är beroende av tvärssektoriella insatser med integrering av principen om hållbar utveckling.

1.3 Strategins syfte

Den nordiska strategin för hållbar utveckling är den överordnade tvärssektoriella ramen för arbetet med hållbar utveckling inom Nordiska ministerrådet. Den nordiska strategin kompletterar de nordiska ländernas nationella

strategier, som är instrumenten för nationell uppföljning av åtaganden inom t.ex. FN och EU och för prioriteringar utifrån ländernas specifika situationer. Den nordiska strategin fokuserar på områden där Norden har gemensamma intressen och utmaningar, där det finns särskilt goda förutsättningar att bidra till hållbar utveckling, där samarbetet skapar ett mervärde, bidrar till ökad kompetens och effektiviserar resursanvändningen.

De nordiska länderna är beroende av utvecklingen i Europa och resten av världen. Därför bör det nordiska samarbetet stärkas i förhållande till de regioner som omger Norden och där möjligheten att bidra till en hållbar utveckling är stor. Den nordiska hållbarhetsstrategin ska också fungera som utgångspunkt för gemensamma inspel i internationella förhandlingar om hållbar utveckling. De nordiska länderna har spelat en pådrivande roll t.ex. i det internationella konventionsarbetet, på världstoppmöten och i regionala fora. Det nordiska samarbetet har också påverkat EU:s insatser på det globala området, OECD:s arbete med hållbar utveckling och FN:s kommission för hållbar utveckling (CSD). Målsättningen är att Norden fortsatt ska ha en stark röst i internationella sammanhang.

Den gemensamma värdegrunden, de övergripande målsättningar och de prioriterade områdena i denna strategi ska integreras i alla sektorer och omsättas till delmål och åtgärder i Nordiska Ministerrådets sektorsprogram.

1.4 Övergripande mål fram till 2020 och principer för samarbetet

Det nordiska samarbetet ska bidra till hållbara samhällen grundade på demokrati, öppenhet, tillgänglighet och delaktighet i lokalt, regionalt och nationellt samarbete. Nuvarande och kommande generationer ska tillförsäkras ett säkert, hälsosamt och värdigt liv. Hög medvetenhet om de åtgärder och processer som leder till en hållbar utveckling måste skapas i samhället. Ursprungsbefolkningen har en särskild roll för skapandet av en hållbar utveckling.

De nordiska länderna ska samarbeta för full sysselsättning, tillväxt och ökad konkurrenskraft.

Försiktighetsprincipen, producentansvar, principen om att förorenaren betalar samt substitutionsprincipen ska vara vägledande för arbetet liksom ökad internalisering av externa kostnader i priset på produkter. Dessa mål och principer om hållbar utveckling ska fortsatt integreras i arbetet inom alla samhällssektorer samt i förhållande till relevanta internationella processer.

Nordiska ministerrådets sektors bidrag till en hållbar utveckling ska lyftas fram. Sektorerna ansvarar för att kombinera produktionsmål med mål för hållbart nyttjande och bevarande av naturresurser samt mål för tillgång till natur för rekreation och kulturella ändamål. Energi-, näringslivs-, miljö-, hälso-, livsmedels-, jordbruks-, skogsbruks- och fiskesektorerna samt regionalpolitiken har här en särskild roll.

De nordiska länderna känner ansvar för en hållbar utveckling. Målet är att skapa positiva förändringar inom överskådlig

tid. Fram till 2020 ska väsentliga resultat på de mest angelägna problemområdena ha uppnåtts. En tidig omställning baserad på framsynta beslut ökar de framtida möjligheterna till handling.

2. Klimat och förnybar energi

De nordiska länderna har under en längre period samarbetat om klimatutmaningen. Klimatfrågan har hamnat i fokus genom de nordiska statsministrarnas globaliseringsinitiativ. De globala klimatförhandlingarna, forskning och innovation, energieffektivitet och ökad användning av förnybara energikällor är centrala teman i det nordiska klimatarbetet.

2.1. Utmaningar

Klimatändringen är världens största miljöutmaning. FN:s klimatpanel (IPCC) slår fast att utsläppen av växthusgaser från mänskliga aktiviteter kommer att bidra till en betydande ökning av den globala genomsnittstemperaturen under nästa århundrade. Klimatändringen förväntas få avsevärda verkningar på människors liv och välfärd samt nationella ekonomier. Den kommer med stor sannolikhet att ändra förutsättningarna för dagens samhälle och medföra migration, social instabilitet och oro i världen.

Enligt FN:s utvärdering av de globala ekosystemen (Millennium Ecosystem Assessment, MA) kommer klimatändringen att medföra en stark ökning av belastningen på många av världens ekosystem. Man riskerar att en negativ utveckling sätts igång som ingen med säkerhet kan bedöma konsekvensen av och som kan vara irreversibel.

Klimatändringen förväntas få ekonomiska konsekvenser bl.a. genom ökad brist på vatten, höjd

havsnivå, tätare värmeböljor och fler stormar. Faran för en försvagad och ändrad ekologisk balans i naturen och accelererande förlust av biologisk mångfald är betydande med försämring av välfärden för många människor som följd. Enligt WHO utgör klimatändringen en av 2000-talets största globala utmaningar på hälsoområdet.

IPCC beräknar att en fördubbling av koncentrationen av koldioxid (CO₂) i atmosfären i förhållande till förindustriell tid medför en ökning av genomsnittstemperaturen på 3 grader. Stabilisering och reduktion av utsläppen av växthusgaser förutsätter grundläggande ändringar av dagens energiförsörjning och förbruk med utgångspunkt i målinriktade satsningar på forskning och innovation. Existerande och ny teknologi kan skapa nya möjligheter för det nordiska näringslivet.

2.2. Övergripande mål fram till 2020

De nordiska länderna ska genom hållbart nyttjande av naturresurserna svara på klimatändringens utmaningar samt sörja för regionens biologiska mångfald och öka dess välfärd. För att minska sina bidrag till den globala temperaturökningen ska de nordiska länderna kraftigt reducera sina utsläpp, nationellt och inom ramen för FN och EU samt effektivisera energianvändningen. Nordens regeringar, befolkning och näringsliv ska förbereda sig på att leva med den klimatändring som inte kan undgås.

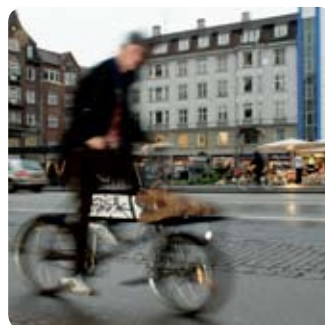
2.3. Prioriterade områden 2009–2012

De nordiska länderna är ledande i klimatarbetet

De nordiska länderna har målsättningen att den globala temperaturökningen begränsas till 2 grader i förhållande till förindustriell nivå för att undgå de mest skadliga effekterna av den globala uppvärmningen. Detta förutsätter enligt IPCC en 25–40 procentig reduktion av växthusgaser i industriländerna före 2020 samt minst en halvering av de globala utsläppen före 2050 i förhållande till 1990.

Detta ambitiösa klimatmål kräver omfattande åtgärder i alla länder. Utvecklingsländernas deltagande i en global klimatöverenskommelse får inte reducera deras möjligheter till ekonomisk utveckling. De industrialiserade länderna bör ta ett särskilt ansvar för att bidra till åtgärder i de fattigaste länderna, även för klimatanpassning.

Utsläppsmålen för Kyotoprotokollet gäller till 2012 och måste följas upp av en ambitiös global klimatöverenskommelse. En ny

överenskommelse ska slutförhandlas i Köpenhamn 2009. Med danskt ordförandeskap för FN:s klimatkonferens och svenskt ordförandeskap i EU vid denna tidpunkt kan de nordiska länderna bidra till en hög ambitionsnivå i klimatförhandlingarna.

De nordiska länderna:

- ska samarbeta tätt med sikte på att spela en ledande roll i klimatpolitiken och arbeta för en ambitiös global klimatöverenskommelse, som omfattar alla världens länder och lever upp till IPCC:s rekommendationer
- ska bidra till att belysa huvudproblemen i klimatförhandlingarna genom att ta fram kunskap och underlag som de nordiska länderna kan använda i förhandlingarna
- är inställda på att industriländerna måste gå före och åta sig sin del av ansvaret för att reducera de globala utsläppen av växthusgaser

Enligt Kyotoprotokollet förbinder sig världens industriländer att

minska utsläppen av växthusgaser. De nordiska länderna har ambitiösa mål som går utöver förpliktelserna i Kyotoprotokollet.

Utveckling av utsläppsreducerande teknologi och förnybara energikällor

Starka styrmedel måste tas i bruk i förhållande till näringsliv och konsumenter för att ändra de beteenden som skapar klimatproblem.

De nordiska länderna får i internationell jämförelse en stor del av sin primärenergi från förnybara källor, och det finns potential för att öka andelen betydligt. Utvecklingen av förnybara energikällor är en viktig del av klimatpolitiken i alla nordiska länder. Många privata företag i Norden avsat-ter stora resurser på området. I detta sammanhang används ekonomiska styrmedel, bl.a. att förnybara energikällor gynnas skattemässigt.

Länderna ger också direkt stöd till forskning och utvecklingsprojekt. När det gäller förnybara energikällor har de nordiska länderna olika komparativa fördelar. Genom att vidareutveckla teknologi för förnybara källor ska de nordiska länderna bidra till ökad användning av förnybara energikällor också i resten av världen.

Ökad användning av bioenergi kan medverka till att reducera utsläppen av växthusgaser. Pro-

duktionen av biobränsle får inte undantränga nödvändig livsmedelsproduktion eller hota den biologiska mångfalden.

De nordiska länderna ska:

- stärka forskningssamarbetet om klimat, energi och miljö och ta fram innovationer som kan användas i kampen mot klimatändringen
- samarbeta om att ta fram och synliggöra energilösningar och energibesparande teknologier som har utvecklats i Norden och som med fördel kan exporteras till andra länder
- samarbeta kring utvecklingen av andra generationens teknologi för att producera bränsle från restprodukter, avfall och annan råvara som inte kan utnyttjas som livsmedel
- verka för framtagande av internationella kriterier för produktion av bioenergi

Skogsåtgärder samt fångst och lagring av kol – ett viktigt bidrag?

Fossila bränslen täcker omkring 80 % av världens primära energiförbrukning. Också med relativt starka klimatpolitiska åtgärder kommer fossila bränslen att bidra med över hälften av världens energi under många år framöver.

Fångst och lagring av CO₂ kan komplettera andra åtgärder för att begränsa den långsiktiga ökningen av koncentrationen av CO₂ i atmosfären. Detta kan ske biologiskt genom ökning av skog eller industriellt, t.ex. genom lagring av CO₂. Stora utsläppsreduktioner kan uppnås genom att stoppa avskogning och genom systematisk långsiktig ökning av kolbindningen i världens skogar. Detta kan samtidigt utgöra ett bidrag till att bevara den globala biologiska mångfalden och förbättra tillgången till naturområden.

Det finns potential för en betydande ökning av bindningen i skog i Norden. Åtgärder för detta ska även främja den biologiska mångfalden och minska risken för läckage av växtnäringsämnen till sjöar och vattendrag.

Forskning pågår om fångst och lagring av utsläpp från kraftverk och processindustrin (CCS). Underjordiska och undersjöiska reservoarer utpekas som möjliga lager. CCS antas kunna bidra till en nettoreduktion av CO₂-utsläpp från nya kraftverk med 80–90 % i förhållande till kraftverk utan motsvarande teknologi. Internationellt samarbete är en förutsättning för att denna krävande och kostsamma teknologiutveckling kan tas i bruk.

De nordiska länderna ska:

- verka för nettotillväxt av skog så att skogen kan fylla funktion som kolsänka

Klimatanpassning i Norden

De nordiska länderna ligger geografiskt så att man står inför relativt likartade utmaningar vid en klimatändring. I hela Norden väntas ett varmare klimat med klart mildare vintrar och ökade nederbördsmängder.

Klimatändringen förväntas få betydande konsekvenser för den fysiska infrastrukturen, miljön, hälsan och primärnäringsarna. Kraftig nederbörd ökar risken för översvämningar som kan skada vägar och byggnader. En höjning av havsnivån kan medföra betydande skada och kostnader för förebyggande av översvämningar i bebodda områden längs kusten i Norden. Ekosystemen kommer att påverkas av uppvärmningen. Flera inhemska djur- och växtarter får sannolikt problem och nya arter skapar nya utmaningar

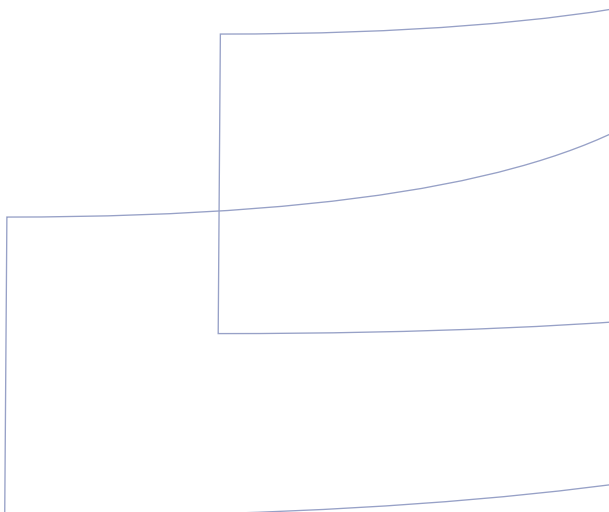
för skyddet av den biologiska mångfalden. Vidare förväntas klimatändringen att få hälsomässiga konsekvenser i Norden, bl.a. genom ökad risk för förorening av dricksvattnet och spridning av smittbärande vektorer.

I jord- och skogsbruket kommer en längre växtsäsong att ge ökad produktivitet, men röta och skadedjur kan begränsa produktionsökningen. Fisket påverkas sannolikt av uppvärmningen av havet och det finns risk för att fiskbestånd som är anpassade till ett kallt klimat kommer att försvinna eller där det är möjligt flytta norrut.

Samhällsplaneringen måste ta hänsyn till klimatändringen. Det finns behov av forskning för att klarlägga hur samhället påverkas av klimatändringen och identifiera åtgärder för samhällets anpassning till klimatändringen. Ökat samarbete om forskning, kompetensuppbyggnad och beredskapsplanering är aktuellt.

De nordiska länderna ska:

- kartlägga forskningsbehovet för att förstå klimatändringen i de nordliga områdena och identifiera områden där de nordiska länderna med fördel kan samarbeta
- samarbeta om att belysa klimatändringens konsekvenser för livsmedelsproduktion, naturresurser och nyttjandet av dessa
- bidra till att belysa klimatändringens betydelse och påverkan på naturen, människorna och näringarna i Arktis, särskilt med avseende på regionens ursprungsbefolkning och de globala konsekvenserna av issmältningen

3. Hållbar produktion och konsumtion

Ekonomisk tillväxt skapar förutsättningar för ökad konsumtion, höjd materiell välfärd, högre boendestandard och förbättrad hälsa. Ekonomisk tillväxt gör det möjligt att med ny teknik och förändrade arbetssätt minska miljöproblemen. Samtidigt skapar denna utveckling nya sociala och miljömässiga utmaningar. Många av dagens miljö- och hälsoproblem hör samman med konsumtion och produktion av produkter och tjänster i hela dess livscykel. En ekonomisk tillväxt som prioriterar en övergång från allt större exploatering av naturresurser till kunnskap och kvalitet skapar möjligheter att höja eko-effektiviteten och accentuerar samtidigt de mänskliga resursernas roll i tillväxten.

3.1 Livskraftiga ekosystem – basen för hållbar tillväxt

Människans förmåga att leva i samklang med ekosystemen – att använda dem utan att förstöra dem – påverkar befolkningens livsvillkor. Fungerande ekosystem är en förutsättning för människors välbefinnande och välbefinnande bl.a. genom att de tillhandahåller s.k. ekosystemtjänster som ren luft, rent vatten, ren mat och andra biologiska råvaror samt reglering av vatten, klimat m.m. Ett ovarsamt sätt att leva kan leda till skador som ekosystemen inte kan återhämta sig ifrån. Ekosystemen och dess naturresurser utgör den direkta basen för flera produktionssektorer, särskilt de areella näringarna. Ekosystemens förmåga att hantera eller

absorbera störning och bevara grundläggande funktioner och strukturer är central. Det är viktigt att tydliggöra värdet av och om möjligt sätta pris på ekosystemtjänster.

3.1.1. Utmaningar

Väl fungerande ekosystem är avgörande för en hållbar utveckling. Ekosystemens strukturer, funktioner och artpopulationer måste säkras så att ekosystemens förmåga att producera tjänster bibehålls även vid omvärldsförändringar. Naturvärden får inte separeras från samhällsutvecklingen. Utmaningen är att hitta de bästa integrerade lösningarna.

Enligt FN:s Millennium Ecosystem Assessment har människan under de senaste 50 åren förändrat ekosystemen snabbare och mer vittgående än under någon jämförbar period i mänsklighetens historia. Vissa ekosystemtjänster har ökat, vilket har lett till ökad välfärd. Detta har skett på bekostnad av andra ekosystemtjänster som kraftigt försvagats. Människan både överutnyttjar och förorenar naturen till den grad att det finns risk för att flera av dess tjänster förloras.

Den största utmaningen för de sektorer som nyttjar naturresurserna i Norden är att utveckla hållbara driftsformer under de olika natur- och klimatförhållanden, som råder i Norden och samtidigt möta efterfrågan från en växande världsbefolkning.

Jord- och skogsbruk

Skogen är ett viktigt naturarv med starka kulturella värden bl.a. för rekreation och livsmedelsproduktion. Skogssektorn är en stor råvaruproducent. Skogen är också en källa för växtförädlingsmaterial, där ekonomiskt värdefulla genotyper tas tillvara och den utgör en viktig komponent i kolets kretslopp.

Jordbrukets utveckling har medfört intensivare produktion och snabb strukturomvandling med konsekvenser för bosättningen i glesbygder. Utvecklingen har lett till ökad tillförsel av näringsämnen till sjöar och hav samt nedgång i förekomsten av växt- och djurarter som är knutna till de livsmiljöer jordbrukslandskapet erbjuder.

Jordbruksmarkens långsiktiga produktionsförmåga är av stor betydelse för att säkerställa den framtida globala livsmedelsförsörjningen. Jordbrukslandskapet påverkar viktiga livsmiljöer för många växt- och djurarter och ger förutsättningar för rekreation samt bevarande av kulturlandskap och kulturminnen.

Den globala befolkningstillväxten kommer att öka behovet av en säker och långsiktig livsmedelsförsörjning, efterfrågan på biomassa och råvara till skogsindustrin. Högre produktionsnivåer kan nås med intensivare brukningsmetoder eller genom att mark överförs till mer produktivt nyttjande. Produktionens betydelse för utsläpp av växthusgaser, markens

potential som kolsänka, påverkan på biologisk mångfald och grundvatten samt övergödning är miljöaspekter som måste vägas in för att nå målen om hållbar utveckling.

Klimatändringen kräver anpassningar av bruksmetoder och markanvändning, bl.a. utvecklande av grödor och trädsorter som är motståndskraftiga mot nya typer av patogener både i jord- och skogbruket.

Haven

Norden karaktäriseras av stora sjö- och havsområden. Många kustsamhällen är beroende av havets resurser. De nordiska havsområdena har både gemensamma och geografiskt specifika utmaningar, ekonomiskt, socialt och miljömässigt. Havet är en viktig källa till livsmedelsproduktion. Ett hållbart nyttjande av havet och dess resurser kan vara en nyckel till tillväxt och ökad samsättning.

En av de största utmaningarna vid förvaltningen av havet är att utveckla förvaltningsstrategier som omfattar det hållbara nyttjandet av havets resurser i dess helhet och främjar samarbetet tvärsöver gränser, yrkessektorer och intresseorganisationer.

Fiske och sjötransporter blir på sikt mest lönsamma om de utgår från ekosystemens förutsättningar. Miljömål och produktionsmål måste vara högt prioriterade och jämställda mål, och näringslivet måste ta ansvar för att uppnå båda målen.

I en globaliserad värld är billig och effektiv transport av varor och människor en förutsättning. Sjötransporter ger i förhållande till transportkapacitet en relativt liten miljöbelastning men är samtidigt

en av de större utsläppskällorna för vissa luftföroreningar, partiklar och oljeföroreningar samt bidrar till spridning av främmande arter. Ökad säkerhet till sjöss kan också skydda den marina miljön.

Den största delen av havets föroreningar härstammar från landbaserade källor. För att förebygga förorening av den marina miljön och kustområdena är det viktigt att åtgärda problemen vid källan.

De miljömässiga utmaningarna varierar i Nordens olika havsområden. I Östersjön förekommer ändrad näringsväx till följd av intensivt fiske och övergödning. Situationen i Nordsjön är likartad. Övriga nordiska havsområden är ännu inte lika belastade av föroreningar. Även om Nordatlanten är ett av världens renaste och mest produktiva havsområden utgör långlivade organiska föroreningar (POPs), tungmetaller och radioaktiva ämnen risk för miljö och hälsa. I Barents och de arktiska havsområdena utgör aktiviteter i samband med utvinningen av gas och olja hot mot den rena havsmiljön.

Haven är viktiga för det globala klimatet genom att binda CO₂ och värme från atmosfären. Uppvärmningen och försurningen av haven förväntas få oöverskådliga konsekvenser för havens ekosystem. Arbetet med att begränsa och förstå konsekvenserna av klimatändringen är viktigt. Det är en utmaning att skaffa kunskap om hur de marina ekosystemen och därtill knutna kommersiella naturresurser reagerar på klimatändringen. Nya och sydliga arter har redan medfört ändringar i distributionsmönstren av de stora kommersiella fiskebestånden i Nordatlanten.

3.1.2.

Övergripande mål fram till 2020

De nordiska länderna ska främja övergången till en mer hållbar utveckling där regionens ekonomier växer samtidigt som miljöförstöringen minskar. Den biologiska mångfalden och ekosystemens produktivitet ska bevaras för att säkerställa goda livsvillkor för människor. Det är viktigt att hitta balansen mellan bruket, vården och skyddet av naturresurserna. Utsläpp av farliga substanser bör snarast möjligt upphöra eller minskas successivt om det inte genast kan ske, i syfte att minimera koncentrationerna av hälsofarliga ämnen i miljö. Alla sektorer ska bidra till att förändra sina produktions- och konsumtionsmönster så att dess mål uppfylls.

Flera av de övergripande målen är internationellt beroende. Internationellt samarbete är nödvändigt för att miljöproblemen verkligen löses och inte bara flyttas till andra länder. Arbetet bedrivs i en mångfald av fora. Genom fortsatt medverkan i Marrakechprocessen kan de nordiska ländernas erfarenheter bidra till ett 10-årigt ramverk av program för hållbar konsumtion och produktion.

3.1.3.

Prioriterade områden 2009–2012

De nordiska länderna ska med utgångspunkt i försiktighetsprincipen och ekosystemansatsen inrikta sig på att:

- skapa förutsättningar samt utforma styrmedel och incitament som främjar nyttjande av naturresurserna inom ramen för ekosystems bärkraft
- ta fram kunskap om klimatändringens konsekvenser för nyttjandet av Nordens hav, dess naturresurser och de män-

niskor som lever av att nyttja resurserna

- verka för att stoppa förlusten av biologisk och genetisk mångfald
- främja utveckling och användning av energieffektiva, klimat- och miljöanpassade fartyg och motorer för sjötransport och fiske samt selektiva fiskeredskap
- verka för hållbart resursnyttjande och miljöskydd i regionala och internationella fora
- stärka det internationella samarbetet kring Östersjön och i EU för att bekämpa föroreningarna i Östersjön och därvid stötta HELCOM och EU:s insatser
- arbeta för skydd av de nordliga havsområdena, bl.a. inom ramen för programmet för skydd av Arktis marina miljö (PAME), Stockholmskonventionen och konventionen för skydd av den marina miljön i Nordostatlanten (OSPAR)
- bidra till arbetet i FN:s miljöprogram (UNEP) med att följa upp och vidareutveckla Millennium Ecosystem Assessment samt i den internationella panelen för hållbart användande av resurser om de globala konsekvenserna av resursanvändandet

3.2 Produktionssektorernas roll och ansvar

Hållbar konsumtion och produktion förutsätter långsiktighet, helhetssyn och samverkan mellan olika aktörer och sektorer. Miljön har kommit att bli ett argument i affärsutvecklingen, vilket skapar möjligheter för nordiska företag, både nationellt, regionalt och globalt. De nordiska ländernas regeringar har ansvar för att skapa tydliga regelverk och incitament som bidrar till hållbar konsumtion och produktion. Företagen i Norden behöver gynnsamma förhål-

landen för att kunna utveckla och producera mer hållbara produkter och miljövänliga och resurseffektiva teknologier. Samtidigt stimuleras efterfrågan på hållbara produkter, arbetsplatsförhållandena förbättras och välfärden ökar.

3.2.1 Utmaningar

Det finns åtskilliga problem kopplade till konsumtion och produktion med negativ återverkan på ekonomin, klimatet, den biologiska mångfalden och människors hälsa. Utsläpp av farliga kemikalier och substanser via produktionsprocesser kan vara skadliga för människan och naturen. Transporter, användning av varor och tjänster samt avfallshantering förorenar luft, mark och vatten. Ineffektivt nyttjande av energi och andra naturresurser samt utsläpp av växthusgaser vid uttag av råvaror, produktion, transporter och bygga/boende bidrar till klimatändringen. Dålig arbetsmiljö och dåliga arbetsvillkor utgör både miljö-, hälsomässiga och sociala utmaningar.

Internationaliseringen av marknadsekonomin med globala produktionskedjor medför svårigheter att få tillförlitlig information om produkters innehåll och under vilka förhållanden de har producerats. Sociala kostnader och kostnader för miljöförstöring är sällan inräknade i priset. Detta ger felaktiga signaler till konsumenten.

Omställningen till hållbara konsumtions- och produktionsmönster skapar möjligheter för nyföretagande, sysselsättning och export. Miljöteknikföretagen i Norden bör göras mer konkurrenskraftiga. Dessa företag är en viktig länk mellan potentiella miljövinster och ekonomisk

tillväxt. Miljöteknikföretag är i stor utsträckning forsknings- och kompetensintensiva och har ofta kopplingar till frågor som rör miljö, entreprenörskap, forskning och utbildning.

3.2.2 Övergripande mål fram till 2020

För att åstadkomma en hållbar utveckling krävs förändrade sätt att producera varor och tjänster. De nordiska länderna ska verka för att utsläpp av föroreningar till luft, mark och vatten inte ska överstiga gränserna för vad naturen tål. Naturfrämmande ämnen som är skadliga för människan och naturen bör på sikt ej få förekomma. Förnybara naturresurser måste nyttjas och vårdas effektivt inom ramen för sin återskapande förmåga och icke-förnybara naturresurser ska användas på sådant sätt att de naturliga kretsloppen värnas och förnybara alternativ utvecklas och stöds. Effektivare användning av energi- och naturresurser samt återanvändning och återvinning ska stimuleras.

De nordiska länderna står bakom EU:s hållbarhetsstrategi och målen för att främja hållbar konsumtion och produktion. De ska vara pådrivande inom EU och globalt bl.a. genom att lyfta fram goda nordiska exempel. Arbetet inriktas på social och ekonomisk utveckling inom ramen för ekosystemens bärkraft. Kopplingen mellan ekonomisk tillväxt och

miljödegradering ska brytas. Produkters miljömässiga och sociala prestanda ska förbättras. Nordens bidrag på området miljöteknik och eko-innovationer ska ökas.

3.2.3. *Prioriterade områden 2009–2012*

De nordiska länderna ska arbeta för ökad samordning och stöd till utveckling av hållbara produktionsmetoder och produkter så att företagen i Norden kan:

- effektivisera sin resursanvändning vid bl.a. produktion och transporter
- stärka det förebyggande arbetet med tydligare fokus på eko-design
- effektivisera energiförbrukningen och minska användningen av farliga ämnen vid tillverkning och användning av varor och tjänster
- öka tillgängligheten av hållbara produkter inom olika sektorer, bl.a. boende, livsmedel och transporter

De nordiska länderna ska verka för att:

- utveckla produktinformation/ miljö- och etisk märkning av varor så att konsumenterna kan göra medvetna val
- bidra till implementeringen av EU-kommissionens handlingsprogram för hållbar konsumtion och produktion och hållbar industriell politik
- främja hållbarhetsrapportering från företag, bl.a. genom ökad användning av GRI-riktlinjer (Global Reporting Initiative) samt tillvarata ländernas initiativ och erfarenheter på området

3.3 **Konsumtion – hushållen, näringslivet och den offentliga sektorn**

Även om Norden har stärkt sina miljöinsatser har det ekologiska

fotavtrycket som vi lämnar efter oss blivit allt större. På många områden upphävs de miljövinster som uppnåtts med hjälp av effektiv miljöteknologi av ökad konsumtion. Problemen kan ofta hänföras till frågor kring livsstil, framför allt bland världens välbärgade människor där hushållens konsumtion står för omkring hälften av miljöpåverkan.

Privata, offentliga och enskilda konsumenter påverkar utbudet genom sin efterfrågan och medverkar till att driva fram hållbara produkter och tjänster. Genom att använda och göra sig av med uttjänta produkter på ett hållbar sätt bidrar de till minskade utsläpp, ökad resurseffektivisering och mindre klimatpåverkan.

3.3.1. *Utmaningar*

De miljömässiga och sociala konsekvenserna av konsumtionen har blivit allt viktigare. Genom förändringar i konsumtionen kan konsumenter bidra till att minska orättvisor och miljöförstöring samt förbättra fattiga människors levnadssituation i andra länder.

Den offentliga sektorn är en stor konsument av varor och tjänster. Den kan vara ett föredöme genom att fatta beslut som beaktar de ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenserna i ett längre tidsperspektiv. Offentlig upphandling är ett marknadsbaserat och kraftfullt styrmedel i arbetet med att styra samhället mot långsiktigt hållbar konsumtion och produktion.

Näringslivet konsumerar också energi och andra naturresurser, råvaror och produkter. Efterfrågan av miljöanpassade och hållbara varor och tjänster har gjort miljön till ett argument i affärsutvecklingen. Genom optimerad resurs-

förbrukning kan företagen stärka sin konkurrenskraft nationellt och globalt.

Förändrade beteendemönster hos konsumenterna kräver en kombination av insatser och verktyg från statens sida, såsom ramverk, lagstiftning och ekonomiska styrmedel. Genom energieffektiv och klimatanpassad teknik, effektiv infrastruktur, hållbar samhällsplanering, produktinformation, utbildning m.m. underlättas konsumenternas val.

Transport, boende och mat har stor miljöpåverkan. Transportsektorns arbete med hållbar utveckling prioriteras högt i de nordiska länderna. Eftersom transport inte utgör ett eget samarbetsområde inom ramen för Nordiska ministerrådet behandlas transportsektorns ansvar för omställning till hållbar utveckling inte direkt i denna strategi. De nordiska länderna har valt att i denna strategi fokusera på livsmedel och boende.

Livsmedelsproduktionen kräver avsevärda resurser som energi och vatten vilket ibland får negativa miljö- och sociala effekter. Miljöbelastningen varierar för olika livsmedel och kan även påverka livsmedelssäkerheten och djurhälsan. Transporter av livsmedel och spill i livsmedelskedjan utgör en del av problemet.

Att äta hållbart innebär också att äta säker och näringsriktig kost som inte ger upphov till övervikt, fetma eller andra livsstilssjukdomar.

Efterfrågan och val av boende i rika länder präglas av fler ensamhushåll och större bostadsytor. Ett hållbart boende förutsätter effektiv användning av energi och andra naturresurser samt inklude-

rar hälso- och privatekonomiska aspekter, säkerhet och tillgänglighet. Det hållbara boendet ställer krav på kulturella och sociala sammanhang som närhet till arbetsplatser, butiker, avfallsinsamling, ett väl utbyggt gång- och cykelväg-nät och annat som konsumenterna är beroende av i vardagen.

Miljöarbetet inom områdena livsmedel och boende bedrivs i olika fora och utifrån olika aspekter. Det finns därför stora behov av ett helhetsperspektiv som ger möjligheter till effektiviseringsvinster om man ökar samordningen mellan dessa områden samt stärker och utvecklar användningen av hållbar offentlig upphandling och ekonomiska styrmedel.

3.3.2. Övergripande mål fram till 2020

För att åstadkomma en hållbar utveckling krävs förändrade sätt att konsumera. Resurseffektiviteten måste öka snabbare än takten på konsumtionsökningen. Det behövs kraftfulla insatser för att förändra konsumtionsmönster och minska miljöpåverkan från konsumtion och produktion. Efterfrågan från konsumenterna betyder mycket i företagets produktutveckling. De nordiska länderna ska därför driva konsumtion och livsstilsfrågor både inom EU och internationellt, bl.a. genom att lyfta fram goda nordiska exempel. Konsumenternas tillgång till information om produkter och tjänster ska säkerställa att de kan ställa krav och göra medvetna val. I offentlig upphandling ska ökad hänsyn tas till miljö och sociala aspekter.

3.3.3. Prioriterade områden 2009–2012

De nordiska länderna ska:

- öka helhetssynen och stärka samarbetet om utveckling och genomförande av produkt-, kemikalie-, energi- och avfallspolitiken
- initiera processer och projekt samt utnyttja ekonomiska styrmedel vars syfte är att ändra samhället mot en resurs- och energieffektiv framtid

Information/ återkoppling

Miljöteknik, en effektiv infrastruktur, objektiv information och utbildning är viktiga verktyg för att öka konsumenternas möjligheter till hållbar konsumtion. Den nordiska miljömärkningen Svanen har givit erfarenheter och kunskap som kan spridas till andra regioner och länder.

I syfte att förändra attityder och vanor är det viktigt att tydliggöra individens samt hushållens påverkan. Det är viktigt att uppmärksamma skillnader mellan mäns och kvinnors konsumtionsmönster.

De nordiska länderna ska:

- samverka kring information och återkoppling till konsumenterna, utveckla metodik, teknik och verktyg på framför allt de prioriterade områdena bygg/boende och livsmedel
- arbeta för ytterligare samordning och harmonisering av kriterier för miljömärket Svanen och EU-blomman samt främja gemensam marknadsföring av Svanen

Hållbar offentlig upphandling

Offentlig upphandling är ett marknadsbaserat och kraftfullt styrmedel i arbetet med att styra samhället mot långsiktigt hållbar konsumtion och produktion. Verktyg och stöd för offentliga upphandlare att ställa krav måste effektiviseras och vidareutvecklas enligt nationell rätt och EU:s lagstiftning.

De nordiska länderna ska:

- verka för ambitiösa mål för hållbar offentlig upphandling
- uppmuntra och stödja utveckling och efterlevnad av effektiva standarder/kriterier för hållbar upphandling samt styrning och ledning i leverantörskedjan

Ekonomiska styrmedel och internalisering av externa kostnader

Ekonomiska styrmedel kan stärka konsumenternas motivation till att förändra sina konsumtionsmönster.

De nordiska länderna ska:

- fortsätta samarbetet om ekonomiska styrmedel och arbeta för att internalisera externa kostnader i produkters priser

Livsmedel

Genom att konsumera livsmedel som är producerade med respekt för människa, djur och miljö kan nordiska konsumenter bidra till en hållbar utveckling. Ekologisk

och etisk märkning ger konsumenterna vägledning.

Genom att äta säker och näringsriktig kost och motionera kan livsstilssjukdomar som är nära förknippade med konsumtionsmönster, såsom fetma, övervikt och dess följsjukdomar minskas.

De nordiska länderna ska arbeta för att:

- optimera livsmedelssäkerhet, produktionsmetoder, distribution och konsumtion och därigenom minska svinnet av livsmedel
- öka tillgången på miljömässig och social-/etisk-/allergi-/ursprungsmärkning av livsmedel
- motivera konsumenterna att välja livsmedel som minskar miljö- och klimatbelastningen genom information om produkternas verkningar under hela livscykeln
- motivera konsumenterna/invånarna till sunda och säkra mat- och motionsvanor genom ökad kunskap om sammanhanget mellan kost, näring, motionsvanor och hälsa

Bygg/boende

Miljöanpassningen av boende och bygglösningar bör fortsatt främjas i syfte att uppnå ytterligare miljövinster. Energiförbrukningen från drift och underhåll av fastigheter kan minska avsevärt. Det är avgörande att inte byggnadens kvalitet och inomhusklimat försämrats. Hänsyn måste också tas till vattenförsörjning, spillvattenhantering, bullerminskning, minskad användning av hotade naturresurser samt begränsning av användning av farliga kemikalier.

De nordiska länderna ska:

- bidra till hållbara bygglösningar, framför allt genom energiförbrukning, framställning av

byggmaterial samt design och arkitektur

- främja innovationer och lösningar för utvecklandet av passiva hus, d.v.s. hus som drivs med den värme som genereras av bl.a. boende och instrålning av sol och inte behöver någon uppvärmningsanordning
- stödja utvecklandet av miljöteknik och miljömärkning/miljöklassning av byggnader

4. Nordisk välfärdsstat som verktyg för hållbar utveckling

Hållbar utveckling och den nordiska välfärdspolitiken går hand i hand: en god levnadsmiljö har en betydande effekt på befolkningens hälsotillstånd och välbefinnande. Den sociala sammanhållningen, folkhälsan, fungerande socialförsäkring och miljöskyddet fungerar som motorer för utveckling, livskvalitet och säkerhet.

Välfärdsstaten bygger på ”det sociala kontraktet” mellan generationer där förtroendet är centralt – de som är aktiva i arbetslivet godkänner att betala skatt eftersom de förlitar sig på att kommande aktiva generationer ska göra det samma. Den nordiska välfärdsmodellen har kunnat kombinera välfärd och ekonomisk tillväxt. De nordiska länderna har lyckats förena hög inkomstnivå, måttfull ekonomisk tillväxt, stabil makroekonomi och socialt välbefinnande. En välmående befolkning och ett enhetligt skolsystem skapar möjligheter för små nationer att utnyttja sin intelligenspotential.

4.1 Utmaningar

Den demografiska förändringen utgör utmaningar för den nordiska välfärdsstaten. Ungdomstiden har blivit längre, familjebildningen sker senare och barnafödandet har sjunkit. Den förvärvsarbetande befolkningen ska försörja en allt äldre befolkning. Utgifterna för vård och äldreomsorg ökar. Hög sysselsättning och bättre utnyttjande av befolkningens arbetsinsats blir centrala för att klara de demogra-

fiska utmaningarna. Produktivitet, kvalitet och flexibilitet kan bidra till att säkerställa både arbetsgivarnas och arbetstagarnas behov. Det är också viktigt att vidta åtgärder för dem som står utanför arbetsmarknaden.

Befolkningsgrupperna skiljer sig vad avser hälsotillstånd. Personer med höga inkomster och hög utbildning är friskare, kvinnor lever längre än män. Förebyggande av övervikt och missbruk utgör en utmaning för folkhälsan. Det finns en koppling mellan arbetslöshet och hälsa samt skillnader i livslängden, både mellan etniska grupper och olika regioner. Det är även en utmaning att främja en trygg och hälsofrämjande livsmiljö.

Globaliseringen leder till förändringar i befolkningens etniska struktur och det blir viktigt att främja samverkan mellan olika etniska och kulturella grupper. Globaliseringen ändrar även den internationella arbetsfördelningen eftersom en del av det traditionella industri- och kontorsarbetet flyttar till länder med billigare arbetskraft. Sysselsättningen minskar också i traditionella yrken som jord- och skogsbruk. Övergången till ett service- och informationssamhälle skapar nya yrken samt behov av livslångt lärande och beredskap att möta utmaningar som det förändrande arbetslivet medför.

Det är viktigt att utveckla företagandet och arbetslivet för att trygga ekonomisk tillväxt,

sysselsättning och välfärdsfinansiering. Goda arbetsförhållanden förbättrar produktiviteten och är en konkurrensfaktor.

Trots en gynnsam samhällsekonomisk utveckling förekommer relativ fattigdom också i de nordiska länderna. Invandrare, långtidsarbetslösa, långtidssjuka, personer med funktionsnedsättning och ensamförsörjarfamiljer löper den största risken att drabbas. Barnen i dessa grupper är särskilt utsatta.

Det finns också andra orsaker än fattigdom till utslagning eller utanförskap, såsom otrygga miljöer, brist på tillgång till transporter eller varor och produkter som kan vara svåra att använda. Informationssamhället skapar t.ex. nya möjligheter för deltagande i samhällslivet men också risk för utslagning av människor som inte har tillgång till och förmågan att nyttja informationsteknologin.

För de nordiska länderna och Nordiska ministerrådet är det viktigt att samarbeta med närområdena i fora som stöder hållbar utveckling i de nordliga regionerna, såsom Östersjöstaternas råd (CBSS), Arktiska rådet, Barentsrådet och Nordliga dimensionens partnerskap för hälsa och socialt välbefinnande.

4.2. Övergripande mål fram till 2020

De nordiska länderna ska stärka en hållbar utveckling i Norden som bygger på befolkningens välbefinnande – främjande av hälsa, social sammanhållning, ett tillgängligt samhälle för alla befolkningsgrupper, goda arbetsmöjligheter och utvecklande av arbetslivet. Samtidigt ska den nordiska välfärdsmodellen vidareutvecklas så att den kan klara de demografiska förändringarna och dra nytta av globaliseringens möjligheter.

4.3. Prioriterade områden 2009–2012

Att främja hälsa

Befolkningens hälsa och välbefinnande utgör grunden i den internationella konkurrensen. Goda kostvanor, motion, en ren livsmiljö och ett aktivt friluftsliv är viktiga för att främja hälsa och välbefinnande. Konst- och kulturverksamheten kan också befrämja människors hälsa och arbetsförmåga. Till de vanligaste miljörelaterade sjukdomarna hör vatten- och matförgiftning samt sjukdomar i andningsorganen på grund av orenheter i inom- och utomhusluften. Det finns behov av nya och innovativa lösningar som kan förbättra det förebyggande arbetet.

I de nordiska länderna arbetar man för att skapa en ren, trygg

och fungerande boende- och livsmiljö. Man arbetar för att sociala hälsoskillnader utjämnas, livsstilsrelaterade sjukdomar förebyggs och användningen av tobak och missbruk av alkohol och andra droger reduceras. Man säkerställer tillgången till social- och hälsovårdstjänster och stödjer kultur.

De nordiska länderna ska:

- samarbeta om bekämpningen av och beredskap för smittsamma sjukdomar hos djur och människor, livsmedelssäkerhet och hälsorisker bl.a. till följd av klimatändringen, även i det regionala samarbetet
- främja kompetens och effektivisera användning av resurser, t.ex. inom området sällsynta sjukdomar och funktionsnedsättningar

Att utveckla arbetslivet och föra en aktiv arbetsmarknadspolitik

Den nordiska välfärdsstaten bygger på arbete. Den demografiska utvecklingen innebär att trycket på den förvärvsarbetande delen av befolkningen ökar. Yrkeskunskap och arbetskraft måste tryggas särskilt inom social- och hälsovården. Det är nödvändigt att utveckla strategier för att mobilisera arbetskraften, förebygga utslagning och trygga integrering av svaga grupper på arbetsmarknaden. Det innebär också frågeställningar kring arbetsbaserad invandring, motverkan av diskriminering på

arbetsmarknaden, människors rätt till fri rörlighet och lösningar av gränshinder.

Vid utvecklandet av arbetslivet ska arbetstagarnas välbefinnande på arbetsplatsen och möjligheten att kombinera arbete och familjeliv förbättras. Arbetslivet måste utvecklas så att så många som möjligt kan delta i arbetslivet så länge som möjligt. Utbildningspolitiken ska bygga på principen om livslångt lärande och aktivt åldrande. Härigenom stöder man också den ekonomiska basen för välfärden.

I de nordiska länderna arbetar man för att mobilisera en så stor del av arbetskraftsresursen som möjligt. I jämförelse med andra regioner har de nordiska länderna stort yrkesdeltagande av kvinnor. Man behöver stärka arbetslivets dragningskraft och incitament samt utveckla arbetslivet för att skapa förutsättningar för längre karriärer. Man rekryterar arbetskraft från andra länder, främjar livslångt lärande samt arbetsmiljöer som stärker välfärd och produktivitet samt integrerar svaga grupper. Man moderniserar skatte- och sociala trygghetssystem på ett sådant sätt att arbete lönar sig och främjar möjligheten att kombinera arbete och familjeliv.

De nordiska länderna ska:

- vidareutveckla Norden som en attraktiv arbetsmarknad med hög grad av jämställdhet mellan könen
- stärka människors rätt till fri rörlighet och söka lösningar på gränshinderproblematiken i Norden
- öka kunskapen om socialförsäkringarnas roll för att skapa ekonomisk trygghet vid föräldraskap, sjukdom, arbetslöshet, funktionshinder och ålderdom

- delta aktivt i den Nordliga dimensionens partnerskap för hälsa och socialt välbefinnande

Att främja social sammanhållning

Det grundläggande värdet för det nordiska välfärdssamhället är respekten för varje människa som individ. Jämställdhet är viktig i sammanhanget. Även om studier visar att de nordiska länderna nått långt finns det fortfarande mycket att göra på detta område.

För att främja social sammanhållning står hållbar samhällsplanering med stadsplanering, trafikplanering och byggnormer i centrum. Alla ska ha möjlighet att delta fullt ut i samhällslivet. ”Design för alla” ska vara vägledande när det gäller utformning av produkter och tjänster.

I de nordiska länderna arbetar man för att främja samhörigheten mellan invånare med olika behov och olika kulturell bakgrund samt verkar för jämställdhet, jämlikhet och delaktighet. Förebyggande insatser behöver sättas in när utsatta individer, särskilt barn och unga, är i behov av stöd och tryggad inkomst. De fattigas levnadsförhållanden behöver förbättras.

Människohandel, prostitution, hedersmord och könsstympning har ökat i de nordiska länderna. Det finns behov av ökad samordning av nordiska insatser på dessa områden.

De nordiska länderna ska:

- förverkliga ett ”Samhälle för alla” i Norden där alla medborgare har möjlighet att delta fullt ut i samhällslivet, bl.a. genom ökad kunskap och spridande av information till olika aktörer i samhället
- främja utvecklingen av lättan-

vändbara produkter enligt principen ”Design för alla”

- samarbeta internationellt för att motverka människohandel, prostitution och könsstympning

5. Utbildning och forskning, befolkningens deltagande och lokala hållbarhetsstrategier

Ett högt kunnande, lika utbildningsmöjligheter för hela befolkningen och möjligheten att utnyttja intelligenspotentialen är grundstenar i Nordens konkurrenskraft med internationellt framgångsrika företag som följd. Investeringar i kunnande och utbildning liksom flexibilitet och skyddsnät som skapar förtroende bland medborgare och offentliga institutioner har medverkat i skapandet av ett ekonomiskt intressant område.

De nordiska länderna är föregångare i arbetet med lokala strategier för hållbar utveckling, Lokal Agenda 21. Arbetet genomförs av enskilda kommuner med stöd från nationella kommunförbund och nationella myndigheter. En majoritet av kommunstyrelserna i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige har antagit någon form av lokal strategi för hållbar utveckling. Danmark har som enda land inkluderat krav om lokala hållbarhetsstrategier i nationell lagstiftning. Samtliga kommuner på Åland är aktiva i arbetet med Lokal Agenda 21. På Färöarna har ett nationellt kontor för Lokal Agenda 21 etablerats.

5.1 Utmaningar

Utbildning för hållbar utveckling syftar till att utveckla kunskap, färdigheter, förmåga och visioner för en hållbar livsstil och att ge medborgarna de insikter som behövs för nödvändiga omställningar. Byggandet av en hållbar framtid förutsätter visioner om förändringsbehoven, ansvar för

den nationella och globala jämlikheten, fördelning av välståndet samt förmåga att sammanjämka olika intressen.

Mål för utbildning för hållbar utveckling ska ställas upp utgående från den egna kulturen samt de lokala sociala, ekonomiska och miljömässiga förhållandena. Det är samtidigt viktigt att beakta den globala dimensionen.

Åren 2005–2014 har utnämnts till FN:s årtionde för utbildning för hållbar utveckling med målet att integrera hållbar utveckling i utbildningssystemen i alla stater i världen. UNESCO har utsetts att leda detta arbete. EU-kommisionen har tagit initiativ till att medlemsländerna vidareutvecklar sina nationella handlingsplaner med hänsyn till utbildningsdekaden och att länderna genomför UNECE:s strategi för utbildning för hållbar utveckling.

En viktig förutsättning för hållbar utveckling är att forsknings- och innovationsmiljöer mobiliseras till att ta upp problem av särskild relevans för nyttjandet av jordens resurser. Mer kunskap och ny teknik är förutsättningar för att finna lösningar på många av utmaningarna för en hållbar utveckling, särskilt rörande miljö, klimat, energi och Arktis.

Hållbar utveckling förutsätter att medborgarna och företagen gör val som stöder en sådan utveckling. Därför behövs utbildning och information. Det finns behov av att säkra rätten till informa-

tion om miljöfrågor, allmänhetens deltagande i ett tidigt skede av beredningsprocesser på miljöområdet samt rätten att överklaga myndigheternas beslut. Frågor om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor regleras i Århuskonventionen, som har ratificerats av alla de nordiska länderna.

Information måste grundas på väl underbyggda forskningsresultat och vara målgruppsanpassad och lättillgänglig. Den primära målgruppen för informationsarbetet bör vara allmänheten i de nordiska länderna, särskilt barn och unga. Man bör också överväga samarbete kring informationsfrågor med frivilligorganisationer (NGOs).

Det är centralt att det på lokal nivå finns övergripande visioner och tvärsektoriella strategier för hållbar utveckling såsom Agenda 21. Det är också viktigt att främja kännedom om arbetet med hållbar utveckling i övriga länder, bl.a. kopplat till FN:s kommission för hållbar utveckling.

Jämställdhet mellan kvinnor och män utgör en av förutsättningarna för hållbar utveckling och för genomförande av Agenda 21, bl.a. vad gäller deltagande i ekonomiska och politiska beslutsprocesser. Statsministrarna har framhållit ursprungsbefolkningarnas roll vid omställningen till en hållbar utveckling. De nordiska länderna arbetar för att främja ursprungs-

befolkningarnas sak. Regionala aktörer såsom Arktiska Rådet, Barentsrådet, Östersjörådet och Nordkalottrådet spelar också en viktig roll i arbetet med Agenda 21.

5.2 Övergripande mål fram till 2020

De nordiska länderna ska arbeta för att kunskap om hållbar utveckling inkluderas i läroplaner och vägledningar för grundskola, ungdomsutbildning, vuxenutbildning och högre utbildning. Nordiska utbildnings-, forsknings- och innovationsinsatser ska bidra till kunskap och teknik som stödjer en hållbar utveckling. Allmänheten i de nordiska länderna ska känna till och vara aktiv i arbetet med hållbar utveckling. Samtliga nordiska kommuner bör ställa sig bakom Ålborg-åtagandena för en hållbar stadsutveckling eller utveckla och anta egna strategier för hållbar utveckling.

5.3 Prioriterade områden 2009–2012

Utbildning och forskning av relevans för hållbar utveckling

De nordiska länderna ska lägga vikt vid utbildning och forskning för hållbar utveckling. Samarbetet inriktas på att skapa förutsättningar för utväxling av information, erfarenheter och kunskaper på området över landsgränserna och att igångsätta och stödja övriga initiativ, speciellt med hänsyn till FN:s årtionde för utbildning för hållbar utveckling 2005–2014.

Under Nordiska ministerrådet har NordForsk ansvar för samarbete om forskning och forskarutbildning i Norden, samt Nordens samarbete om dessa frågor med Baltikum och nordvästra Ryssland. Hållbar utveckling ska främjas i samarbete mel-

lan nordiska institutioner och program som t.ex. NordForsk, Nordiskt innovationscenter (NICE) Nordisk energiforskning (NEF) och Nordplusprogrammen.

Det är viktigt att säkerställa innovationsverksamheten i politiken för hållbar utveckling genom program och nätverkssamarbete mellan förvaltningen, forskarsamfundet, medborgarsamhället och näringslivet. Genom en mångsidig forskarutbildning samt forsknings- och innovationsverksamhet skapas förutsättningar för en hållbar utveckling. Det fria bildningsarbetet, medborgarorganisationerna och medierna spelar en viktig roll.

De nordiska länderna ska:

- främja utbildning, kunskaps-spridning och erfarenhetsutbyte av relevans för hållbar utveckling inom etablerade program och instrument
- gå i spetsen för genomförandet av FN:s årtionde för utbildning för hållbar utveckling 2005–2014
- kartlägga, främja och utveckla strategiska forskningsprogram och innovationsverksamhet av relevans för hållbar utveckling
- främja utbildnings- och forskningssamarbete om hållbar utveckling och klimatförändringar, särskilt avseende Arktis
- främja utbildnings- och forskningsaktiviteter inom ramen för åtgärdspaketet relaterade till de internationella klimatförhandlingarna

Förstärkt informationsarbete

De nordiska länderna ska verka för att:

- Nordiska ministerrådets informationssystem nyttjas för förmedling av information om hållbar utveckling samt att informationen grundas på väl underbyggda forskningsresul-

tat, är målgruppsanpassad och lättillgänglig

- nordiska medier nyttjas för att nå ut med informationsarbetet till allmänheten i Norden

Nordiska kommuners samarbete avseende lokala hållbarhetsstrategier

De nordiska länderna ska:

- bidra till stärkt samarbete och erfarenhetsutbyte om lokala hållbarhetsstrategier och Agenda 21 mellan enskilda kommuner över landsgränserna och på gräsrotsnivå. Småsamhällen och arktiska kommuner ska speciellt beaktas med hänsyn till deras speciella problemställningar och begränsade ekonomi

6. Genomförande och uppföljning

6.1. Nationellt genomförande

Den nordiska strategin för hållbar utveckling fokuserar på områden där ett samarbete mellan de nordiska länderna och de självstyrande områdena skapar ett mervärde. Strategin kompletterar därmed ländernas nationella strategier för hållbar utveckling. Åtgärder på nationell nivå krävs för att säkerställa måluppfyllelsen i den nordiska strategin, skapa synergier mellan den nationella och det nordiska genomförandet och för att samarbetet på nordisk nivå ska vara framgångsrikt. Målsättningarna och de prioriterade områdena i denna strategi ger ramen för samarbetet om hållbar utveckling inom Nordiska ministerrådet.

6.2. Genomförande och uppföljning i det nordiska samarbetet i Nordiska ministerrådet

Nordiska rådet

Strategin förankras gentemot Nordiska rådet genom att framläggas för Nordiska rådet som ministerrådsförslag för kommentarer före det slutliga antagandet. Strategin kan användas aktivt i dialogen med Nordiska rådet om hållbar utveckling.

Nordiska ministerrådet

Strategin läggs till grund för Nordiska ministerrådets budgetering och långsiktiga arbete med hållbar utveckling fram till 2020 samt arbetet med insatser för hållbar utveckling fram till utgången av 2012.

Nordiska ministerrådet har ansvaret för att genomföra och finansiera genomförandet av strategin på de områden, där ansvaret för uppföljningen åvilar ministerrådet. Nordiska ministerrådet har dessutom ansvaret för information, rapportering, utvärdering och revidering av strategin.

Strategin genomförs och följs upp inom Nordiska ministerrådets ramar enligt nedanstående.

Statsministrarna

De två tidigare strategierna för hållbar utveckling baserades på statsministerdeklaration från 1998.

I Helsingfors den 28. oktober 2008 antog statsministrarna och de politiska ledarna för de tre självstyrande områdena en deklaration om hållbar utveckling. Statsministrarnas deklaration finns återgiven allra först i strategin. En rapport om genomförande och uppföljning samt utvärdering och revidering av strategin för hållbar utveckling läggs fram för statsministrarna och de politiska ledarna för de självstyrande områdena år 2012.

Samarbetsministrarna

Samarbetsministrarna (MR-Sam) har i kraft av sin samordnande och assisterande roll gentemot statsministrarna det övergripande ansvaret för Nordiska ministerrådets tvärssektoriella samordning av genomförandet av strategin. Nordiska Samarbetskommittén (NSK) bistår MR-Sam i arbetet. Arbetet omfattar planer, budget

och rapportering, beslut om användningen av de medel som öronmärkts i Nordiska ministerrådets budget för att stimulera genomförandet av strategin, hantering av tvärssektoriella frågor, hållbarhet vid användningen av Nordiska ministerrådets samlade budget samt utvärdering och revidering av strategin.

Fackministerråden

En hållbar utveckling är tvärssektoriell till sin natur och består av ekologiska, ekonomiska och sociala aspekter. Ett framgångsrikt genomförande av strategin förutsätter att de berörda fackministerråden/sektorerna har ansvaret för och deltar fullt ut i genomförandet av strategin och dess mål och prioriterade områden samt att arbetet med hållbar utveckling integreras som en del av Nordiska ministerrådets ordinarie arbetsområden.

Strategin för hållbar utveckling ska fungera som den överordnade tvärssektoriella ramen för hållbar utveckling för Nordiska ministerrådet och dess berörda sektorer.

Fackministerråden ska inom ramen för sina arbetsområden tillgodose att strategins målsättningar och prioriterade områden genomförs på ett ändamålsenligt sätt. De organiserar själva, samordnat med andra berörda sektorer, genomförandet av strategin, undersöker framstegen i genomförandet samt bidrar till rapporteringen om och bedömningen av genomförandet.

Strategin ska på relevanta områden genomföras och följas upp i de berörda sektorernas program eller andra styrinstrument för sektorernas arbete. Sektorsprogrammen ska komplettera och konkretisera relevanta mål och prioriterade områden i strategin för hållbar utveckling. Härigenom tillförsäkras att sektorerna integrerar arbetet med hållbar utveckling på sina ordinarie arbetsområden.

Budget och resurser

Finansieringen av Nordiska ministerrådets genomförande av strategin sker inom ramen för Nordiska ministerrådets budget. De berörda fackministerråden har inom ramen för sin sektorsbudget ansvaret för finansieringen av genomförandet med huvudvikt på strategins mål och prioriterade områden. Inom ramen för Nordiska ministerrådets budget avsätts de nödvändiga budgetmedlen för detta. Vidare avsätts medel som öronmärks för att stimulera genomförandet av strategin genom gemensamma nordiska initiativ inom de berörda sektorområdena. Dessa medel kan också vid en konkret bedömning användas för aktiviteter för hållbar utveckling, som uppfyller målsättningarna i

strategin, men som inte medfinansieras av en sektor.

Nordiska ministerrådets sekretariat tillvaratar sekretariatsfunktionen för genomförande och uppföljning av strategin.

Rapportering, utvärdering och revidering

Mot slutet av strategiperioden utvärderas resultaten och erfarenheterna av genomförandet av strategin. Mot denna bakgrund utarbetas under 2012 ett förslag till fortsatt arbete med hållbar utveckling, som framläggs för MR-Sam och statsministrarna samt de politiska ledarna för de självstyrande områdena. Förslaget bör innehålla en värdering av hur målen har uppfyllts samt vilka insatsområden som kräver fortsatt arbete och är politiskt aktuella. Förslaget bör innehålla konkreta förslag till hur arbetet med hållbar utveckling ska bedrivas fram till utgången av 2020. Värderingen och förslaget om det fortsatta arbetet bör utgöra underlag för sektorernas arbete med nya program och andra styrmedel för sektorarbetet.

Indikatorer

Utveckling av indikatorer inom strategins insatsområden är ett

instrument i rapporteringen om framsteg inom hållbar utveckling. De indikatorer som har utvecklats för varje kapitel kan ses på Nordiska ministerrådets webbplats www.norden.org under hållbar utveckling. Dessa ska följas löpande, och vid strategins utgång ska en rapport om utvecklingen avges. Indikatorerna ska även i fortsättningen anpassas till nationella och relevanta internationella indikatorer t.ex. inom EU, OECD och FN. På webbplatsen finns mer information och länkar om indikatorerna som kommer att uppdateras kontinuerligt.

Information

Bred information om strategin är viktig och förmedling spelar en central roll. Strategins övergripande mål och prioriterade områden ska göras kända i de nordiska länderna, i det nordiska samarbetet och internationellt i syfte att möjliggöra ett samspel med och påverkan av de nationella och internationella processerna om hållbar utveckling.

Nordiska Ministerrådets hemsida www.norden.org under hållbar utveckling ska fortlöpande uppdateras med information om strategin och genomförandet av denna. Här

ska man informera om handlingsplaner, indikatorrapporter och andra relevanta rapporter, beslut och aktiviteter som rör hållbar utveckling. Hållbar utveckling bör ingå som en överordnad del av ministerrådets informationsstrategi. På de nationella hemsidorna om hållbar utveckling bör det finnas en länk till Nordiska ministerrådets hemsida.

Information bör även fortsättningsvis förmedlas vid nationella och internationella seminarier och konferenser.

Samarbete med Nordens grannar

Nordiska ministerrådet samarbetar tätt med Nordens grannområden. Nordiska ministerrådets samarbete i Östersjöregionen och med övriga regionala aktörer stödjer betydelsen av EU:s Nordliga dimension och EU:s kommande Östersjöstrategi.

Ministerrådet har kontor i Estland, Lettland och Litauen sedan 1991. I nordvästra Ryssland har ministerrådet sedan 1991 kontor i St. Petersburg och sedan 2006 i Kaliningrad. Kontoren har en viktig roll för samordning och utveckling av samarbetet.

Samarbetet med Estland, Lettland och Litauen respektive nordvästra Ryssland tar utgångspunkt i riktlinjer fastlagda av samarbetsministrarna. Hållbar utveckling är en utgångspunkt för samarbetet med grannländerna, och särskilt på områdena miljö, klimat, energi och hälsa kan en gemensam inställning till hållbar utveckling komma till användning.

Övriga internationella processer

Strategin är ett instrument i de nordiska ländernas strävan efter en hög ambitionsnivå i arbe-

tet med en hållbar utveckling internationellt. Strategin bör även i fortsättningen användas aktivt i relation till internationella processer såsom EU:s Lissabon- respektive hållbarhetsprocess, EU:s Nordliga dimension samt strategier och handlingsplaner i OECD, CSD och FN:s ekonomiska kommission för Europa (UNECE). Strategin kan också användas i informationssyfte.

Samarbete med andra aktörer

Alla sektorer i det nordiska samarbetet har ett ansvar för att integrera de övergripande målen och principerna i strategins kapitel 1.4 i sina respektive verksamhetsområden. Sektorerna ansvarar också för att involvera olika samhällsaktörer i sitt arbete. Nordiska ministerrådets insatser bör ske i samarbete med olika aktörer såsom de nordiska ländernas regeringar, kommuner, näringslivet, fackföreningar, konsument- och andra frivilligorganisationer samt Agenda 21-nätverk.

Frivilligorganisationer har stor betydelse för att sprida kunskap, skapa insikt och delaktighet. Ministerrådet antog 2006 en strategi för samarbetet mellan ministerrådet och frivillighetsorganisationer i Norden, som ska läggas till grund för samarbetet på relevanta områden.

Denna strategi har i beredningsfasen publicerats på Nordiska ministerrådets hemsida och sänts för yttrande till relevanta nordiska och nationella frivillighetsorganisationer, det privata näringslivet, fackföreningar och andra intresseorganisationer. Av bilaga framgår vilka organisationer som har yttrat sig.

Icke-statliga organisationer i hela Norden och närområdena på lokal, nationell och regional nivå

inbjuds att delta i genomförandet av denna strategi för hållbar utveckling. Det är först och främst en uppgift för sektorerna i Nordiska ministerrådet att upprätta en sådan dialog och samarbeta med icke-statliga organisationer om genomförandet av strategin.

Antagande

Denna strategi framläggs för statsministrarna och de politiska ledarna för de självstyrande områdena. Strategin framläggs även för Nordiska Rådet.

Strategin gäller från den 1 januari 2009.

BILAGA 1

Förkortningar

CBSS	Council of the Baltic Sea States	MR-Sam	Nordiska ministerrådets samarbetsministrar	PAME	Programmet för skydd av Arktis marina miljö
CCS	Carbon Capture and Storage	NEF	Nordisk energiforskning	POPs	Persistent Organic Pollutants
CO2	Koldioxid	NGO	Non-Governmental Organization	UNECE	United Nations Economic Commission for Europe
CSD	United Nations Commission on Sustainable Development	NICe	Nordiskt InnovationsCenter	UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
EU	Europeiska Unionen	NordForsk	Nordiska forskningsrådet	UNEP	United Nations Environmental Program
FN	Förenta Nationerna	NSK	Nordiska samarbetskommittén	WHO	World Health Organization
GRI	Global Reporting Initiative	OECD	Organization for Economic co-operation and Development	WTO	World Trade Organization
HELCOM	Helsingforskommissionen	OSPAR	Oslo–Paris-konventionen för skydd av den marina miljön i Nordostatlanten		
IPCC	The Intergovernmental Panel on Climate Change				

BILAGA 2

Fackministerrådens styrdokument
för uppföljning av strategin för
hållbar utveckling.

Arktiskt samarbetsprogram 2009–2011

Handlingsplan för det nordiska energisamarbetet 2006–2009

Ramprogram för samarbetet om fiskeri, jordbruk, skogsbruk och livsmedel 2009–2012

Miljöhandlingsprogram 2009–2012

Samarbetsprogram för Ministerrådet för arbetsliv (MR-A)
2009–2012

Social- og sundhed, Nordisk samarbejdsprogram gældende
fra 2006

Ministerrådet för utbildning och forskning (MR-U),
strategi för utbildnings- och forskningsområdet 2008–2010

BILAGA 3

Förhandlingsgruppen

Ordförande

Helen Ågren

Danmark

Carl Bjørn Rasmussen

Finland

Annika Lindblom

Anne Eriksson

Færøerne

Bjørn Kunoy

Island

Danfríður Skarphéðinsdóttir

Helga Bardadóttir

Norge

Herbert Kristoffersen

Sverige

Mikael Hagman

Kerstin Grönman

Catharina Peters

Åland

Gunnar Westerholm

Helena Blomquist

Nordiska Ministerrådet

Tryggvi Felixson

Loa Bogason

Harald Holst

Betina Kjerulf-Jensen

norden

Nordiska ministerrådet

St. Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K
www.norden.org

Den nordiska strategin "Hållbar utveckling – En ny kurs för Norden" sätter långsiktiga mål för hur Norden skall utvecklas fram till år 2020 och beskriver, vilka mål och insatser Norden kommer att arbeta för under perioden 2009–2012. En hållbar princip är integration av miljöhänsyn och hållbar utveckling inom sektorpolitiken och övriga politiska områden. Ett socialt välfärdsperspektiv och ekonomiska överväganden om hållbar utveckling är inkluderade i denna strategi.

I fyra kapitel fastslår strategin mål och insatser för klimat och förnybar energi; hållbar produktion och konsumtion; den nordiska välfärdsstaten som verktyg för hållbar utveckling; utbildning och forskning, befolkningens deltagande och lokala hållbarhetsstrategier.